

הלכות הנהגת אדם בבוקר ב"ט

מ אמרו חכמים^{טז} ובשפלות ידים ודלוף הבית^{טז} על ידי שאדם מתעצל לכסות גופו כראוי ודלוף הבית^{טז} יעלה גופו חטטים מכאן למדנו שיש לאדם לכסות כל גופו^{טז} ואל ילך יחף^{טז} ועוד אמרו חכמים^{טז} המונע מנעלים מרגליו הרי הוא כמנודה למקום ולעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו^{טז}:

ג הנהגת בית הכסא ובו כ"ה סעיפים:

א בכל פעם שיכנס לבית הכסא^א יאמר להמלאכים המלוים אותו^ב התכבדו מוכובדים כול^ג ועבשו לא נהגו לאמרו^ד מפני שאין מחזיקין את עצמינו לזראי שמים שהמלאכים מלוים אותנו^ה:

ב יהא צנוע בבית הכסא^ו ולא יגלה את עצמו^ז עד שישב ולא ילבו ב' אנשים בחד^ח כי אינו מדרך הצניעות ואם מתפחד לישיב יחיד יוכל אחר להניח ידו על ראשו דרך חלוץ^ט ולא יזכר שם^י ויסגור הדלת בעדו משום צניעות:

ג אם רוצה למשמש כפי הטבעת בצרור או בקיסם כדי לפתוח נקביו^{יא} ימשמש קודם שישב ולא ימשמש אחר שישב מפני שקשה לכשפים:

ד אם הוצרך לפנות ואינו יכול^{יב} ילך ד' אמות וישב ויעמוד וישב ויעמוד וישב עד שיפנה או יסיה דעתו מדברים אחרים:

ה לא יפנה בעמידה^{יג}:

ו לא יגלה עצמו^{יד} כי אם מלאחריו טפח ולא יותר^{טו} משום צניעות ומלפניו מפחים דמתוך שהוא דוחק את עצמו לנדולים הוא בא לידי קטנים^{טז} וצריך מפחים משום קילוח מי רגלים הניתנים למרחוק ואשה לא תגלה עצמה^{יז} כי אם מלאחריה טפח ומלפניה ולא כלום:

ז וכשישב יכון שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא^{יח} אבל לא ישב בין מורה למערב בין שפניו למורה בין שפניו למערב^{יט} מפני שהשכינה במערב לפיכך לא יעשה צרכיו למערב ולא למורה^כ מפני שהוא כנגד המערב כמה דברים אמורים במיסק את רגליו^{כא} אבל להטיל מים^{כב} מותר אפי' פניו למערב אע"פ שמגלה את עצמו [מ]לפניו:

- לט ויקרא רבה יט, ד.
מ קהלת י, ה.
מא ויקרא רבה שם בגרסת האור וזעזע ה"ב (הלכות שבת) ס' מג, הובא ברובי משה.
מב אור זרוע שם, דרכי חשה.
מג דרכי משה (כשם אור זרוע).
מד פסחים דף ק"ג, ב.
מה שבת קמ"א, א. רשב"ם פסחים שם ק"ב, א. מ"א ס"ק ז. וראה שבת קנ"ב, א.
סימן ג
א רמב"ם הל' תפלה פ"ו ה"ה.
ב רש"י ברכות פ, ב.
ג ונראה ברכות דף ט ע"ב.
ד ב"י ש"ע סעף א. אבודרהם (סדר ברכות השחר) כשם חידוש דביש. ולכן לא הובא במהדור"ב ובסידור. וראה יד שואל.
ה ב"ה פ"ז ס"ק א. וראה ג' סעף א. ולענין ליל שבת ראה שבת קמ"ב, ב. סידור רבינו (ליל שבת).
ו ברכות פ"ב, א"ב. מור וכו"ה במהדור"ב ס"א.

- ז ברכות דף ט"ב, א. מור.
ח אור זרוע ה"א ס"י קלו (הובא ברובי משה). וז"ל סעף ב. וכו"ה במהדור"ב ס"ב.
ט ברכות דף ט"ב, א. מ"א ס"ק א.
י אור זרוע שם. רמ"א שם.
יא שו"ע סעף ג. וראה מור, ברכות ס, א ופרי"ש.
יב שבת פ"ב, א. מ"א ס"ק ג.
יג שם ס"ק ד.
יד שו"ע סעף ד. וכו"ה במהדור"ב ס"א ושי"ג.
טו רש"י ברכות כ"ב, ב.
טז רש"י שם. מ"א ס"ק ד.
יז ש"ע שם.
יח מור ושו"ע סעף ה. וכו"ה במהדור"ב ס"ו ושי"ג. וראה יד שואל.
יט ב"י לרעת הרמב"ם. לבוש סעף ה.
כ רמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה ה"ט.
כא ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה.
כב רמ"א סעף ה. לבוש סעף ז. וראה רמב"ם שם. וכו"ה במהדור"ב ס"ז.

הלכות הנהגת אדם בבוקר ג

ח ואפי' להסך רגליו אם יש מחיצה לצד מערב מותר לפנותו¹³ סמוך למחיצה¹³ אם מחזור אחריו למערב¹³ ואם המחיצה לצד מזרח מחזור אחריו למזרח:

ט כשם שאסור לפנות בין מזרח למערב¹³ כך אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו במטה ודעתו לשמש¹³ אלא יכוין שההא ראש המטה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום¹³ ונכון להזהר אפי' אין אשתו עמו¹³:

י מי שאי אפשר לו בקלות להסב ממתו בין צפון לדרום² אין עליו איסור לשמש ממתו בין מזרח למערב ויש לסמוך על ספר הזוהר¹⁴ שמצריך שיהא דוקא ראש המטה ומרגלותיה זה למזרח וזה למערב:

יא המטיל מים מן הצופים¹⁵ (פי' כל מקום סביבות ירושלים שיכולין לראות את בית המקדש משם)¹⁵ ובמשם ואילך אין יכולים לראות נקרא אותו מקום צופים ולפנים לא יטיל ופניו ממש כלפי הקודש¹⁵ אלא יחזיר פניו לצד אחר מעמ:

יב כשנפנה במקום שאין מחיצה מפסקת בינו לבין אדם¹⁶ כגון בבקעה צריך להתרחק עד מקום שלא יוכל חיבורו לראות את מה שמגלה מבשרו כשעה שנפנה ואע"פ שהחבירו שומע קול עיושו שלמטה¹⁷ אפי"ה אין צריך להתרחק יותר ואם יש מחיצה מפסקת בינו לבני אדם בין שנפנה אחריו כותל בית בין שנפנה בבקעה אחריו גדר¹⁷ יכול לפנות מיד סמוך למחיצה אע"פ שהחבירו שומע קול עיושו שלמטה אעפ"כ אין צריך להתרחק כלל:

יג לא ישב ויפנה במהרה ובהזקק¹⁸ לפי שנפתח הנקב בחוקה וניתקים שיני הכרכשתא¹⁸ וכן מטעם זה לא יאנס לרחוק את עצמו יותר מראי:

יד לא יקנה את עצמו ביד ימין¹⁹ מפני שבימין קושר את התפילין על השמאל²⁰ לכן אין ראוי לקנה את עצמו בה ואמר יד²⁰ מקנה בשמאלו שהוא ימין של כל אדם ואפילו מי שעושהו כל מעשיו בימין אלא שכותב בשמאל לא יקנה בשמאל שכותב בה מפני שבה קושר תפילין על הימין כמו שיתבאר בס' ב"ז סעיף ט':

מז טוב לזהר שלא לקנה באצבע האמצעי²¹ שעליו הוא כורך רצועה של תפילין כמו שיתבאר בס' ב"ז סעיף י"א²¹:

מז לא יקנה בחתיבת חרס שאינה חלקה²² ויש בה חידודים קטנים מפני הסכנה שלא

לד הגדת הכסף משנה ברמב"ם שם. שו"ע סעיף ז (לפי מהדורת דהרמפורט תנ"כ ואילך).
 לה מור ועושינו סעיף ח. וז"ל במהדור"ב סי' ע"ט.
 לו מ"ז ס"ק ז. עשרת וקנים ס"ק ה.
 לז טולת תמיד ס"ק (ז) (ח). בבור שור ברכות סב, א.
 לח שו"עו ערוך סעיף ז. וז"ל במהדור"ב סי' ע"ט.
 לט מ"ז ס"ק ח.
 מ ברכות סב, א. שו"ע שם סעיף י. ובמהדור"ב ס"ב כ' דהיינו רק כשמקנה בדים ממש וש"ל.
 מא ברכות שם.
 מב מ"א ס"ק ח.
 מג ש"ה' מסכת חולין (הובא במ"א שם). וז"ל במהדור"ב ס"ב ש"ג.
 מד ברפ"ט ראשון: סעיף ח (הוא שם בשו"ע המחבר).
 מה שבת פ"א, ב. וז"ל במהדור"ב סי' ע"ט. לקמן סי' ש"ב סי' ע"ח.

כא וירושלמי ברכות פ"ג ה"ח.
 כב מ"א סעיף ה. לבוש סעיף ז. וראה רמב"ם שם. וז"ל במהדור"ב סי' ג.
 כג כ"י. לבוש סעיף ה. וז"ל במהדור"ב סי' ג.
 כד ש"ז ס"ק ג.
 כה מ"א ס"ק ה.
 כו שו"ע סעיף ג. ולא הובא במהדור"ב ובסידור.
 כז רש"י ברכות ה. ב. תוס' שם ד"ה כל.
 כח רש"י שם. מ"א ס"ק ג.
 כט שו"ע שם.
 ל ש"ז ס"ק ה.
 לא ח"ז קה, ב. וראה מ"א ס"ק ג. די שאלו.
 לב רמב"ם ח"ל בית הבחירה פי"ז ה"ט.
 לג חספות פסחים דף מט, א. ר"ה. רש"י ברכות סא, ב. ד"ה מן הצופים.

הלכות הנהגת אדם בבוקר ג כא

ינתק בה שיני הכרששתא¹⁰⁰ ואפי' באוגני כלי חרש¹⁰¹ שהם חלקים¹⁰² ואינם מקרעים את הבשר לא יקנה בהם מפני שקשה לכשפים¹⁰³ ולא יקנה בעשבים¹⁰⁴ ובישים¹⁰⁵ שהם חדים ומחתיכים את הבשר¹⁰⁶ וכן בכל דבר שהאור שולטת בו¹⁰⁷ אין מקנחין בו מפני שהמקנה בדבר שהאור שולטת בו שיני הכרששתא נישרות¹⁰⁸.

ועכשיו שבתו כסאות שלנו אינן בשרה נהגו לקנח בחתיכת חרס חלקה¹⁰⁹ דעיקר החשש הוא כיון שהחרס מונח בשרה במקום הפקר¹¹⁰ שמא יטלוהו המכשפים ויעשו בו כישוף אבל עכשיו שבית הכסא שלנו אינן במקום הפקר לא חיישינן שיבא החרס לרדי המכשפים וכן נהגו עכשיו לקנח בדבר שהאור שולטת בו¹¹¹ ואינו מויק ופוק חזי מאי עמא דבר:

יז לא יקנה בצרוד שקנה בו חבירו¹¹² מפני שמביא את האדם לירי התחנונות ואם נתיבש הקינות¹¹³ או שאינו מקנה באותו הצד שקנה חבירו אלא מצד אחר באותו הצרור לית לן בה ואם הוא עצמו קנה בו בכל גווני לית לן בה:

יח כל הצניעות שנתבאר שצריך לנהוג כיום צריך לנהוג ג"כ בלילה¹¹⁴ אלא שא"צ להתרחק¹¹⁵ ואם אין שם אדם יכול לפנות אפילו כרשות הרבים¹¹⁶ אבל אם יש שם אדם אפילו נכרי אסור לפנות בפניו וכל זה לפנות¹¹⁷ אבל להשתין מותר אפילו כיום בפני רבים אם צריך לכך משום דאיכא סכנה אם יעמיד את עצמו:

יט אפי' פסד שאין אשה¹¹⁸ מגלה את עצמה כלום בחמלת מי רגלים מ"מ לא תעמוד להשתין כנגד פניו של איש¹¹⁹ אפילו כנגד פניו של תינוק משום דאיכא הציפותא¹²⁰ אם תשתין בפניו ממש אבל לצרדין שאינה משתנת ממש בפניו לית לן בה:

כ צריך לשפשף בידו הניצוצות של מי רגלים¹²¹ הניתזים ע"ג רגליו¹²² שלא יצא בהן לחוץ ויראה ככרות שפכה שאין מימי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינם שלו במה דברים אמורים דסני ליה בשפשף כשאוהו באמה ומשתין¹²³ ועל דרך שיתבאר לקמן אבל אם אינו אוהו באמה מתוך שהרבה ניצוצות ניתזין על רגליו לכן אף אם משפשף בידו עדיין יהיה רישומן ניכר ויאמרו עליו שהוא כרות שפכה לכן ישותן להוך עפר תיחות¹²⁴ או יעמוד במקום גבוה וישתין למקום נמוך או ישתין מיושב דבכל הני גווני ליכא למחש לניצוצות:

כא יזהר מאד שלא יאחוז באמה וישתין¹²⁵ מפני שהוא גורם שיוציא שכבת זרע לבטלה¹²⁶

ס שו"ע סעיף יב. ברבות סב. א. וכו' במהר"ל ס"ד.
סא מ"א ס"ק יב. ברבות שם.
סב ת"א שם. נהרא ע"ז מ"ב, ב ובשר"י שם ר"ה מבוקם.
סג מ"א שם.
סד תוס' בכורות מד, ב ר"ה הא'.
סה ראה לעיל סעיף ג.
סו בכורות מד, ב. מ"א שם ס"ק יב. וכו' במהר"ל ס"ה.
סז רש"י בכורות שם ר"ה לא תיקום.
סח יוחא דף ל, א. וכו' במהר"ל ס"ו.
סט רש"י שם.
ע תוס' שם ר"ה מצוה.
עא ברכות דף נו, א.
עב רבנו יונה בספר הוראות. מור וש"ע סעיף ד.
עג שו"ע ולבוש שם.

מז הש"י שם ר"ה משום.
מז כ"ה.
מח שם נפ, א. ברש"י ר"ה באוגני כלים.
מט שם בגמרא פא, ב.
נ שם פב, א. לקמן ס"ו שוב ס"ט.
נא מור.
נב מור וש"ע ס"ו שוב סעיף ה. לבוש ס"ג סעיף יא. מ"א שם ס"ק פ.
נג לבוש שם.
נד נהרא שם.
נה ת"א סעיף יא.
נו מ"א ס"ק יא.
נז רמ"א שם.
נח ברבות נד, א. שבת פא, א. שו"ע סעיף יא.
נט ת"א שם ס"ק ג. הנהגות אשרי שבת פירק ח סימן ב.

חלכות הנהגת אדם בבוקר ג

אם לא שאוהו מעטרה ולמטה לצד הארץ^{טז} דכשאוהו שם אינו בא לידי חימום כלל ואפילו אם האבר כבר בקישוי מותר לאחוז מעטרה ולמטה^{טז} ודוקא באמה אסור לאחוז אבל מסייע הוא בכצים משום שאינו מתחמם על ידי כך^{טז}:

כב וכל זה בשאינו נשוי^{טז} או שאין אשתו עמו^{טז} או שהיא נדה אבל אם אשתו מהורה עמו בעיר כיון דיש לו פת כסלו^{טז} אין יצרו תוקפו כל כך ומותר לאחוז באמה אפילו מעטרה ולמעלה לצד הגוף ומ"מ מרת חסידות להוזהר אפי' אשתו עמו^{טז} כי מאחר שהעון גדול כל כך שהוא כמביא מכול לעולם ראוי לאדם להתרחק ולקדש עצמו במותר לו^{טז}. מותר לאחוז באמה ע"י מטלית עבה שאינו מחמם^{טז} להשתין או לברוק אם ראה קרי^{טז}:

כג לא הותר לנשוי לאחוז באמה^{טז} אלא להשתין שהוא צורך האדם שלא יפלו ניצוצות על רגליו אבל להתחבך או לברוק את עצמו אם ראה קרי אסור אפי' לנשוי ואשתו עמו^{טז} ואפי' מעטרה ולמטה יש להחמיר^{טז}:

כד כל המשחה את עצמו מלפנות כשהוא צריך לנקבו הרי זה עובר על כל תשקצו^{טז} ואם נצרך לקטנים ומשחה את עצמו^{טז} עובר על כל תשקצו ועל לא יהיה כך עקב^{טז}:

כה יהיה מאד לקנה חיוב^צ כי צואה במקומה במשחו כמ"ש בסיומן ע"ו סעיף א'^צ עיין שם ואם אפשר לו טוב שירחץ במים^צ:

עד רבינו יונה שם. טו.ד.

עה ב"י בשם מהר"י אבהו.

עו ש"ע סעיף טו. דיה יג, א. וכל"ה בטהר"ב ס"א.

עז ש"ע סעיף ד. ע"י ב"י. וכל"ה בטהר"ב שם וש"נ.

עח מ"א ס"ק יד.

עט מ"ז ס"ק ג.

פ ש"ע שם.

פא רבינו יונה בספר הוראה.

פב ח"א ס"ק טו.

פג גמרא נדה דף (י"ד וס"א) (ג, א וברש"י שם; מג, א).

מד ש"ע סעיף טו.

מה תוס' נדה שם ד"ה כל הדי.

מו תוס' שם ד"ה הג"ל ד"ה אחוז.

מז שו"ע ולבוש סעיף יז. וכל"ה בטהר"ב ס"א.

מח מ"ז ס"ק יד.

מט דברים ג, ד.

צ סידור הארז"ל. וכל"ה בטהר"ב ס"ח.

צא ברפס ראשון; סעיף ה (והוא שם בש"ע המחבר).

צב וכל"ה בטהר"ב ס"ח.